

Zitierhinweis

Havel, Dalibor: Rezension über: Dana Dvořáčková-Malá, Královský dvůr Václava II., České Budějovice: Veduta, 2011, in: Český časopis historický, 2015, 2, S. 564-566, DOI: 10.15463/rec.1189737648

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

může zdát ojedinělý Friedrichův zájem o řád německých rytířů, ale ten byl v oné době ještě fixován na Středozeří.

Úvod edice je tentokrát velmi stručný, protože podrobný výklad o kancelářských zařízeních je slibován pro následující svazek. Ten má obsáhnout i materiál v rozsahu čtyř návazných, rovněž italských let Friedrichovy vlády. Komentář k jednotlivým otiskům listin navazuje na úzus předchozích svazků, to znamená, že splňuje nejvyšší kritéria míry informací jak po formální, tak i obsahové stránce. Zejména je také třeba upozornit na mimořádný záběr provenienčních údajů jednotlivých listin, vypořádávající se s nejrůznějšími ztrátami originálního či širě starého dochování.

Zcela obecnou mediévistickou (i filologickou) platnost mají rejstříky, které zaplňují více než 450 stran a které jsou dílem Kochových spolupracovníků. Je jich celkem šest. Jmenný, slovní a věcný, citovaných míst bible, právních pramenů a odkazů či narážek na ojedinělé citace křesťanských autorů (z autorek Hildegarda z Bingen!), míst dochování textů a posléze seznam edic a literatury. Klíčový je rejstřík slov a věcí (230 stran!), který přináší dokonce příslušná slovní spojení, umožňující obecněji pronikat do myšlenkového světa nejen Friedricha samotného, ale i politické teologie doby vůbec či věcí hospodářského a právního charakteru (tak např. slova spojená s pojmem *libertas* přicházejí ve více než pěti sloupcích, ale týká se to i dalších pojmů jako *maiestas*, ale i *imperium* s různými odvozeninami, *possessio*, *potestas*, *robur*, *p(o)ena* a mnoho dalších, jakož i tvarů slovesných). Dosavadní postup prací je, doufejme, zárukou, že se dalšího svazku dočkáme v dohledných letech.

Ivan Hlaváček

Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ

Královský dvůr Václava II.

České Budějovice, Veduta 2011,
vydáno ve spolupráci s Nakladatelstvím
Historického ústavu AV ČR, 329 s.,
ISBN 978-80-86829-73-9.

Dana Dvořáčková-Malá poskytla čtenářské obci monografii věnovanou královskému dvoru Václava II. jako završení svých sond do struktur ústřední panovnické moci v českém státě na přelomu 13. a 14. století. Centrem její pozornosti se logicky stal dvůr nejvýznamnějšího z posledních Přemyslovců Václava II. (pro něj doposud podobně syntetizující zpracování v české historiografii schází), dále jde o dobu, v níž došlo k závažným strukturálním změnám v české středověké společnosti, jež se pochopitelně promítaly i do panovnického dvora, a v neposlední řadě jde o typické téma umožňující (ba přímo vyžadující) aplikaci moderních interdisciplinárních přístupů.

Problémem, s nímž se musí vypořádat mediévista zabývající se pozdním 13. stoletím v českých zemích, je absence kritického a celistvého zpřístupnění pramenů pro toto období. Navzdory tomuto omezení je práce Dvořáčkové-Malé spolehlivá, bere v úvahu maximum možných pramenů a vhodně kombinuje písemnosti úřední proveniencí s prameny narativního či čistě literárního charakteru. Rovněž rozsah použité sekundární literatury je adekvátní syntetizující monografii, shrnující poznatky v dané oblasti.

Předchozí studie věnované tématu osob obklopujících českého panovníka Václava II. byly konstruovány převážně z pohledů prosopografických: šlo primárně o identifikaci jednotlivých osobností ovlivňujících jednání krále a dále o shromáždění pokud možno

kompletních pramenných zmínek k nim se vztahujících. Tento přístup, charakteristický zejména pro pozitivistickou historiografii, je pochopitelně aplikován i Dvořáčkovou-Malou. Nicméně takto získané informace jsou dále hodnoceny a interpretovány v několika vzájemně se prostupujících rovinách, které tvoří základní stavební kameny jednotlivých kapitol.

Autorka nevnímá fenomén dvora jako jakýsi umělý konstrukt moderní historické vědy, nýbrž hned v první kapitole „O uspořádání dvora“ (s. 21–49) upozorňuje na skutečnost, že dvůr a jeho prostředí je pojímán jako specifický fenomén v teoretických spisech fakticky již od budování západoevropských raně středověkých států (Hincmar z Remese), přičemž největší autorčině pozornosti se těší dílo Konráda z Megenberku *Ökonomik* z poloviny 14. století. Zejména pokus o aplikaci Konrádových postulátů o užším dvoře (*curia minor*) a širším dvoře (*curia maior*) v českém prostředí můžeme chápat jako metodicky zásadní a novátorský. Je to ostatně pro autorku typický koncept, který ověřovala i ve svých předchozích studiích věnovaných tomuto tématu.

Dvořáčková-Malá ale nezůstává jen u tohoto členění: je si vědoma (viz druhou kapitolu „Lidé kolem trůnu“ na s. 51–111), že dvůr jako centrální „instituce“ středověkého českého státu je mnohem složitějším systémem, v němž dochází k neustálým interakcím jednotlivých elementů jak politického života (hlavně skupin a klanů světské nobility, dále vysokého kléru aj.), tak i osob objevujících se v pramenech jen sporadicky, nicméně rovněž dotvářejících kulturní úroveň společenských elit (básníci, hudebníci, šašci apod.). Není totiž možné zapomínat na to, že vedle církve a jejích reprezentantů to byl fakticky jedině pa-

novnický dvůr (a maximálně některé jeho „deriváty“ u nejčelnějších představitelů domácí šlechty), který byl schopen vytvořit podmínky pro uměleckou tvorbu (pochopitelně profánních žánrů), a stával se tak tvůrcem a vlastně i měřítkem dobového vkusu. V tomto ohledu přináší kniha Dvořáčkové-Malé důležitý impuls, který česká historiografie doposud dlužila literárním historikům i historikům umění. Pro ně je důležitá zejména čtvrtá kapitola „Dvorská-rytířská kultura“ na s. 165–181. Takto zaměření odborníci totiž zpravidla pracují až s výsledky těchto struktur (tzn. s uměleckými díly), aniž by si kladli otázky po zázemí, v němž tato díla vznikala. A pokud si tyto důležité otázky představitelé zmíněných vědních oborů kladou, nemohou na ně nalézt kvalifikované odpovědi bez důkladných kontextuálních analýz, které zpravidla leží mimo rámec jejich primárního zájmu.

Nutným důsledkem aplikace na počátku zmiňované teorie o užším a širším dvoře Václava II. je odlišení nejbližšího okolí panovníka, tj. jeho rodiny, domácnosti, nejbližšího služebnictva a nejintimnějších rádců (světských i duchovních), od dvora rozšířeného o další činitele z řad úřednictva. V tomto rozšířeném modelu je dvůr prostorem, v němž se formuluje panovníkova politická moc.

Je třeba mít ovšem na zřeteli, že se právě během druhé poloviny 13. století řada původně ryze dvorských dignit stává exponentem zemské správy stojícím vůči panovníkovi nikoliv již v jednoznačně subsidiárním, nýbrž spíše v jakémsi „kolegiálním“ postavení. Tento aspekt studie Dvořáčkové-Malé bude ovšem zapotřebí podrobit dalším soustavným výzkumům, neboť jeho vyřešení nelze dosáhnout toliko analýzou dvora a jeho

struktur, nýbrž i studiem paralelního formování země jakožto fenoménu, kolem něhož krystalizovala zemská obec a její správní struktury. Ty se právě v pozdním 13. století stále zřetelněji profilují v písemných pramenech.

Celý autorčin výklad je propojen s politickými dějinami, nejde tedy jen o sledování vnitřních záležitostí dvora a jeho každodennosti. Všechny důležité posuny v rámci dvorského společenství jsou Dvořáčkou-Malou vnímány a vysvětlovány jako výsledky mocensko-politických změn, v rámci nichž můžeme jako uzlové body postupně vnímat návrat mladého Václava II. do Čech na jaře 1283, zatčení Závěše z Falkenštejna na konci 80. let a posléze příchod Petra z Aspetu do služeb českého krále (prokazatelně od roku 1295), popř. českou královskou korunovaci a s ní spojenou restrukturalizaci panovníkovy kanceláře 2. června 1297.

Za metodicky nové lze jednoznačně považovat uplatnění metod sociologie, popřípadě sociální antropologie při studiu dvora jakožto sociálního systému projevujícího se jednak interakcí mezi jednotlivými jeho členy navzájem (naplňování obsahu kompetencí jednotlivých dvorských oficií), tak i ve vztahu k okolí, v tomto případě především strukturovaným ceremoniálem (vjezd panovníka do města, korunovace, rytířský turnaj, svatba apod.) – instruktivně je to obsaženo ve třetí kapitole „Každodennost a slavnosti“ na s. 113–163 a v kapitole páté nesoucí název „Královská rodina a dvůr v prostoru“ na s. 183–201. Rovněž z tohoto hlediska je pozdní 13. století svým způsobem zlomové, neboť nám množství a charakter dochovaných pramenů umožňuje (zejména jejich vhodnou kombinací) nahlédnout hlouběji pod povrch jevů.

Autorka sleduje všechny představené aspekty kontextuálně, provádí sondy jak směrem do období panování Václava otce Přemysla Otakara II., tak i do období po vymření přemyslovské dynastie a nástupu Lucemburků na český trůn. Tak dostávají výsledky jejího pozorování vyšší vypovídací hodnotu, zvláště tam, kde přináší nové, doposud nepublikované souvislosti.

Dalibor Havel

Stefan ALBRECHT (Hrsg.)

***Chronicon Aulae regiae – Die Königsaa-
ler Chronik. Eine Bestandsaufnahme***

(= Forschungen zu Geschichte und Kultur der Böhmisches Länder, vol. 1)

Frankfurt am Main et al., Peter Lang 2013, 246 s., ISBN 978-3-631-64535-2.

Stefan Albrecht sestavil u příležitosti blížícího se dokončení německého překladu Zbraslavské kroniky sborník devíti příspěvků, které spojuje téma Zbraslavské kroniky. Příspěvky mají postihnout stav a perspektivy bádání o tomto prvořadém prameni a kontext jeho vzniku. Sborník vychází z konference, kterou v roce 2008 uspořádala Historická komise pro české země. Sborník má současně sloužit jako doprovodný svazek k německému překladu kroniky.

Po Úvodu Stephana Albrechta, kde je podán záměr publikace, byl zařazen příspěvek předního znalce evropské středověké historiografie Norberta Kerskena, který se zabývá rolí opatů a klášterů ve středověkém dějepisectví (*Äbte als Historiker. Klöster als Zentren der Geschichtsschreibung im Mittelalter*). Kersken přehledně shrnuje fenomén dějepisných prací psaných opaty, který oprávněně považuje za základ evropské historiografie středověku. Autor provedl ana-